

RAFAEL ARGULLOL

EL "QUATTROCENTO"

"El Renaixement és l'etapa intel·lectual més important de tota la història"

RAFAEL ARGULLOL, CATEDRÀTIC D'ESTÈTICA I TEORIA DE LES ARTS DE LA FACULTAT D'HUMANITATS DE LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA, PRESENTA UN VOLUM DEDICAT AL RENAIXEMENT, MOMENT EN QUÈ NEIX UN HOME NOU I EL CONCEPTE D'ARTISTA.

—Quan parlem del *Quattrocento* ens referim només a un període cronològic?

La paraula *quattrocento* té dues dimensions. D'una banda, estrictament el segle XV. I, de l'altra, la revolució renaixentista, que també agafa algunes dècades del Trecento i algunes del Cinquecento. Ara bé, per a mi, el Quattrocento és, sobretot, una mentalitat, un esperit d'època. Va molt més enllà d'una denominació cronològica.

—Vostè escriu que en el Quattrocento "es cristal·litzen tots els elements que han aparegut en el període tardomedieval"? De quins elements es tracta?

Només entre la data del naixement de Leonardo da Vinci (1452) i la seva mort (1519), és a dir, en poc més de mig segle, tenen lloc diverses revolucions: la Terra deixa de ser el centre del món i comença a girar al voltant del Sol; es descobreix que tots els mars són un únic mar; s'inicia un viatge a l'interior del cos, idea que culmina en l'obra *De humani corporis fabrica*, d'Andreas Vesalius; i, gràcies a la perspectiva, la pintura passa a ser una finestra oberta al món. Aquestes revolucions i d'altres converteixen el Renaixement en l'etapa intel·lectual més important de tota la història humana. Fins al segle XX, a les escoles de pintura, el model era la pintura de Rafael. Els grans avantguardistes, com Dalí i Picasso, coneixien perfectament el Renaixement.

—Com és el nou tipus d'home que neix durant el Quattrocento?

Com diu el text fundador de l'humanisme, *Discurs sobre la dignitat de l'home*, de Giovanni Pico della Mirandola, l'home passa a ser la gran mesura. A més, en aquesta època, apareix la idea d'autograndesa del propi present, molt estranya de trobar al llarg de la història, perquè l'home tendeix a ser negatiu amb el propi present.

—Com es concreta aquesta idea "d'autograndesa del propi present"?

Els homes de Quattrocento estan convençuts que han fundat una civilització i un home nou, sempre amb la referència de l'antiguitat clàssica. Per això

"En aquesta època, l'artista passa a ser un artesà amb consciència estètica"

fan servir el concepte d'*artista nuovo*. Per exemple, quan Filippo Brunelleschi estava construint la cúpula de Santa Maria dei Fiori, de Florència, milers de florentins diàriament seguien el progrés de les obres.

—Els renaixentistes marquen l'aparició de l'home modern?

Sí, encara que la diferència amb l'actual és evident. L'home contemporani no té en el centre dels seus horitzons la llibertat i la dignitat com tenien els humanistes. Per això, acabo el llibre amb la frase de Sòfocles: "*magnum miraculum est homo*" ('un gran miracle

és l'home'). Ells tenien una percepció molt positiva i admirativa de l'home, cosa que avui no tenim.

—També afirma que durant aquest període es produeix "el triomf de la individualitat".

Sí, però hem de tenir en compte que l'individualisme de l'home renaixentista està molt matisat per un altre concepte: la interacció. Els humanistes apel·laven al concepte de *la gran cadena de l'ésser*. L'individu és el centre d'aquesta cadena, però tot està connectat. També parlaven d'*anima mundi* ('l'ànima del món') i, com es fa ara, no se'ls hauria ocorregut mai parlar de *naturalesa inanimada*, perquè l'únic ésser amb ànima és l'home.

—Parlem d'un home autònom?

Sí. A l'*Oratio de hominis dignitate* ('discurs sobre la dignitat de l'home'), de Giovanni Pico della Mirandola, Déu diu a Adam: "He fet totes les coses amb la lògica causa-conseqüència, només a tu t'he concedit la llibertat d'elegir". Això és d'un optimisme impressionant, que ni els grecs no van tenir mai. L'humanisme renaixentista creia amb la llibertat de l'home.

—Fins a quin punt aquest pensament va penetrar en les classes populars?

Els creadors humanistes estaven molt connectats amb el poble. En el pre-Renaixement, les obres de Dante Alighieri, Francesco Petrarca i Giovanni Boccaccio eren molt populars. A finals dels

EL "QUATTROCENTO"
Acantilado (2025)

ENRIQUE MARCO

LA RECOMANACIÓ

En aquest llibre, Rafael Argullol cita artistes renaixentistes de “primera categoria”, però aconsella descobrir-ne d’altres, com per exemple, Niccolò dell’Arca, conegut pel conjunt *Lamentació sobre Crist mort*, de l’Església de Santa Maria della Vita, de Bolonya (Itàlia).

setanta del segle XX, al mercat de Florència, et podies trobar un venedor recitant *La divina comèdia*. Ara això ja no passa.

—El concepte d’artista també va néixer en el Quattrocento, oi?

Fins a finals de l’edat mitjana, les arts eren les tècniques del món antic. En canvi, a partir del Renaixement es va començar parlar d’art, en singular. Per primera vegada, en el Quattrocento, l’artista és un artesà amb consciència estètica, amb llibertat de creació i connexió amb el món.

— Per què el nord d’Itàlia va ser un important nucli renaixentista?

El Renaixement és producte de les ciu-

tats-estat de finals de l’edat mitjana, que eren al centre-nord d’Itàlia (Venècia, Florència, Lucca...) i a l’espai de la Lliga Hanseàtica (Alemanya, Bèlgica i Holanda). Aquests nuclis urbans es caracteritzaven per tenir una democràcia interna força moderna. Itàlia, però, a diferència d’altres llocs d’Europa, també tenia una cosa única: l’antiguitat (les restes romanes) en el propi territori. A més, les famílies dominants d’aquestes ciutats, com els Mèdici i els Visconti, van ser grans mecenes.

—Com hem de definir la relació dels humanistes amb l’antiguitat?

Hi ha tot un ventall de posicionaments. Des d’artistes que van seguir pràcticament les directrius de l’anti-

guitat, com l’escultor Lorenzo Ghiberti, fins a pintors que, per manca de restes, les van reinventar per crear una civilització nova. Va ser el cas del pintor Giotto di Bondone.

—També donaven molta importància a l’harmonia. Per què?

Aquest concepte va ser important a totes les arts perquè el punt de fuga de la perspectiva va generar una sensació de simetria. Ara bé, la simetria no es produeix quan tenim dues meitats iguals, sinó quan, per a la retina de l’espectador, les dues parts d’un quadre tenen el mateix pes. En aquest sentit, una obra altament simètrica és *L’escola d’Atenes*, de Rafael, malgrat que no hi ha el mateix nombre de persones a cada costat del quadre.

—Hi ha Renaixement a Catalunya?

Els historiadors britànics van anomenar *Renaixement* a tot, des del Quattrocento fins al Cinquecento, fins i tot a allò que al món catòlic s’anomena *barroc*; perquè podem considerar aquest moviment una contradicció dramàtica i existencialista del Renaixement. Jo aposto per la fusió dels dos moviments. A Catalunya, hi ha poc Renaixement. Un edifici renaixentista notable és el Palau de la Generalitat. ¶

LA RELACIÓ AMB LA NATURA

UNA LLIÇÓ D’ANATOMIA I PINTURA

En el Renaixement, hi ha una reconexió de l’home amb la natura. “La natura va anar penetrant lentament en la pintura, sobretot en els fons dels quadres, però la unitat simbòlica sempre va ser l’home”, explica Rafael Argullol. Per exemple, en el *Trattato della pittura*, Leonardo da Vinci recomana l’estudi de la natura. Per aquest motiu, la relació entre l’home i la natura, segons el catedràtic d’Estètica, també es va produir una connexió entre la cirurgia i l’art. I, en aquest sentit, “pintures com *La lliçó d’anatomia del Dr. Nicolaes Tulp*, de Rembrandt, també es poden considerar lliçons de pintura”.

MARIA COLL
Periodista
i historiadora